

127

4257

218

Cuadro historich-critich
del
Teatre Català.
~ ~

Putz parla incatalà deu li do' glorià.
[Ballot].

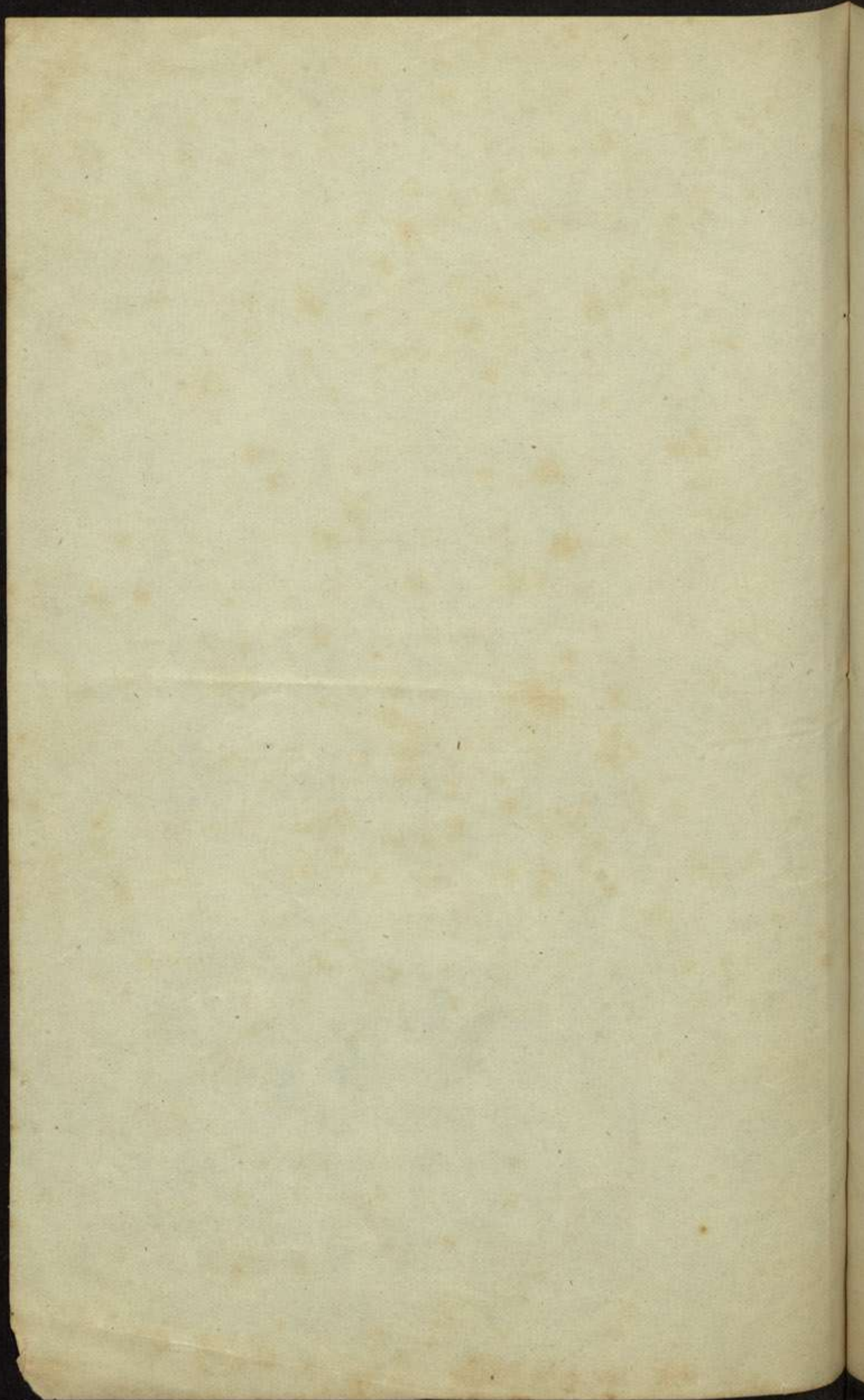
11/10

Quinto de los Rios - Cienega

del

Estado de

220

Cuadro historich-critich
del
Teatre Catalá.

Preliminars.

La poesia dramática (señible representació d'una acció humana) de las tres genéricas classes de composicions poéticas por razón del carácter que la distinguen es en l'ordre del temps la darrera en aparèixer. Té antecedents mediats en las composicions que la precedeixen (liricas, épicas, bucòlicas especialment la égloga, etc.), immediats en lo natural desitj d'imitació y en lo plaer que la contemplació de la realització de nostres ideals concepcions sentimentals fa. A veritable reflexo de la societat, diu lo Sr. Gil y Zárate en sa obra Principios de Retórica y Poética, ha de caminar ab ella, rebre totas sas impresions, y revelar lo esperit del segle. D'altre manera no fora compresa. . . . Ha d'acomodar-se a la intel·ligencia, al modo de sentir del grant nombre de personas de totas clases sexes y edats que a las representacions assisteixen, sens que pugan tenir fet lo paladar als gustos d'altres temps y d'altres països. Aquestas breus apuntacions no diuen prou que la composició dramática persona propia té en llur fons y en llur forma, y que en cada terra o nació un gènere particular y especial constitueix (Teatre). Lur existencia revela la d'un poble que té vida propia (teatre espanyol, teatre francès, teatre grec, etc.). Lo trovem a Babalunya?

Lo teatre fill es d'un conjunt de composicions que armónicament relacionadas y al mateix fi encaminadas lo forman reflectint l'esperit y naturalesa de la

terra à la qual llum autors pertanyan. Aquest conjunt no s'forma ab un dia, requerix dies, això es un període de preparació mes o menys llarch que la sua expressió trova al haver-hi un o mes autors que conciben lo gènere, cultivantlo tal com s' deu, y apropiant los elements i tradicions que hom precehit funda verament lo edifici. Tal es lo que feu, per exemple, Lope de Vega à Espanya, y Shakespeare à Inglaterra. Catalunya tal fet no ha' ofert fins à nostres dias: que hi fou avans lo teatre es lo que anam à examinar.

Les que anomenar podem, fins a cert punt, antecedents o tradicions literàries del teatre català encloühen una llarga època que comprèn desde les primeres segles de nostra era fins a principis o mitjans del segle XIX. Aquesta època la consideram en tres períodes dividida per lo caràcter que las composicions tenen y la vida que mostran. Lo primer període comprèn desde l' segle V. fins al XII (rudiments del teatre o sia principis dramàtics); lo segon desde l' segle XIII fins al XV (rudiments o comensaments escènics); y l' ters desde l' segle XVI fins a principis del XIX (estat informe del teatre català). Lo particular estudi de cadescun d'aquests períodes dirà mes clarament llur caràcter.

I.

Período primer. (Segles V-XII). — Las composicions dramàtiques a tal període portanyents se caracterisan per sa tendència rel·ligiosa, lo poch artifici del dialèch lo poch emens del aparat escènich, la ingenuitat y fins rudesa del llenguatge y la senzillera de la trama. Fruit de la reacció determinada per los excessos escàndol y fins topera dels espectacles romans, filla de la lloable aspiració que al esperit dels Sants Parex impel·lia, y eco fidel de son desitj de generalisar y popularisar las veritats y practicas cristianes esser devian essencialment rel·ligiosas, y naxer com naxerren eulas Iglèsiar y batèdrials. La liturgia catòlica s' convertí en molts de sos actes en dramàtica y produhi las anomenadas representacions litúrgicas de las quals n' eran actors los sacerdots y retors los mateixos sacerdots y el poble. La Iglèsiar empires havia la

crenhada de desterrar los gentils espectacles, mes concipient la importancia que tenian enyrenque luego la de cristianisar los. (3) Com idénticas eran las circunstancias a España, Francia e Italia, igual sea lo remey. La Iglesia fou la que en cada una d'aquestas terras o nacions fonamentà la primera, y cada una ofereix en los espectacles igual caràcter.

Ignorant lo poble las veritats evangélicas y imbuida la Iglesia per son deber d'inculcavelas, aténdresse s' degué en la lliturgia a aytal circunstancia, y al ferlo intervenir en las prácticas religiosas y al recordarli los evangélicos principios emplearse no s' pogué una forma purament dogmática sino acostada tot lo posible lo qual feu que predominés la part narrativa. Tal passa en las festas de la Ascensió, Pasqua, Setmana Santa, Nadal, Epifanía, etc. (4)

Lo modo com presentarse s' devia la acció feu que hi haques poch artificio en lo aparato escènico y que figuressen únicament aquells elements mes indispensables, aixó es, aquells que d'una mes plàstica manera la sensibilitat del poble feian y ab mes claretat li parlavan. Creats para l' poble y para llur ensenyansa aquestos espectacles, sensill érer devia son llenguatge, y mes que sensill rudo e ingenu. Las costums del poble així ho exigian y en tot y per tot la Iglesia acomodarse s' degué al estat en que l' poble s' trobava desitjosa de filtrarli al cor los principios y veritats cristianes. Per aixó observam quen' llats eran tals espectacles mentres lo poble aquesta llengua comprenia y que n' llengua rústica foren quant aytal fou la seua llengua.

Donadas las primeras petjadas dels assumptos purament religiosos s' passà als que un caràcter marcadament moral tenian, per mes que n' lo fons religiosos foren, y així com eran las catedrals y li temples y no pocas voltes los convents de monjas los llocs ahont s' representava, hi foren també luego las escolas, y las casas conyuntals y duquesals. Els misteris requieren

ben promptly los ludus o jochs, y las moralitats. Sacerdotes y fins monjas⁽⁵⁾ eran com dit havem los autors y actors dels misteris, sacerdots o personas molt caracterisades en rel-lijio foren també los autors y bastantas vegadas actors dels ludus y moralitats.

222

Los ludus o jochs eran representacions en que ab frecuencia un tema rel-lijios, moral o profa s' desarrollava. Molts eran exercicis retorichs en que figuravan las discusions de deigas en contradas escolars.⁽⁶⁾

Las moralitats eran al-legorias morals o preceptes de bona conducta posats en vers en que hi figuravan personatges ideals com la fe, la esperanza, la voluntat, la raho, etc., o be celestials com Deu, los angels, y los arcangels; o be reals encara que historichs casi sempre, com los profetas, los santos, etc.

Las investigacions fins avuy fetas para trovar dramaticas composicions catalanas d'aquesta epoca no han donat lo resultat que s' desitjava; mes com identicas circunstancias identichs resultats podrien indicar podem la existencia de tres obras que encara que pertanyenti a altres lliteraturas das poden sens dubte una molt aproximada idea de lo que en aytal temps las representacions eran. La tradicio mes que la escriptura fou segons sembla lo medi de transmissio de tals representacions, ya tal circunstancia sens dubte s' deu lo que no pogam mentar la conservacio de representacions a Catalunya fetas, y que de Castella y Fransa ne pogam mentar un nombre reduhidissim. Hui sab si las investigacions fa poch ab molt afany comensades ni revelarian la existencia d'alguna d'aquestas classes de representacio en algun vers d'arpiu!

El misterio de los Reyes Magos existe en lo arpiu de Toledo y publicat per lo il-lustre academich que para desgracia de la lliteratura espanyola acaba de morir, lo senyor Amador de los Rios⁽⁷⁾; lo Drama d'Adam existe en lo arpiu de Tours⁽⁸⁾; y el misterio de las Verges fatuas y prudentes⁽⁹⁾ que representava a Llimoges en lo mitj-jorn de Fransa, son las tres composicions de que parlam y las de mes precu conservadas de

tant l'anyana opoca. Qual sia la valua literaria qui enclouhen, y la im-
portancia que tingan pera la historia del teatre y llengua respectiva deduhise
s' podra per las indicacions que n' donara en las Anotacions. Solament en di-
rem aqui que veurerse-hi s' pot lo avens del art dramàtic, y trasllu-
hirse ademés lo comens del art escènic.

II.

Período segon. (Segles XIII—XV). — Si'l primer período s' caracterisa,
com dit havem, per sa tendencia rel-igiosa, lo poch artificiós del diàlech,
lo poch emens del aparat escènic, la ingenuitat y fins rudesia del llan-
guatge y la senillesa de la trama, lo segon ofereix no tant solament ten-
dencias rel-igiosas si que també profanas, mes artífia en lo diàlech, com-
plicació en lo aparat escènic (moltes vegadas veritables espectacles mà-
gichs), major cultura en lo llenguatge (clàssic en lo Mascaron y en l'
home enamorat e la fembra satisfeta), y trama mes urdida. Parlase
s' desitjava en lo primer período mes a la vista que al cor y al enteniment
pera atraure el abdon, mes en lo segon s' hi parlà d' una manera
à vegadas prodigiosa, fent cada vegada mes plàstias las representacions,
convertint-hi darrerament algunas de las rel-igiosas (misteris
en las professors de la Getmana Santa), y originantse-n' veritables
figuracions (professió de Corpus a Barcelona, etc.)

Las representacions classificarlas podem en rel-igiosas, coter-
nas, dansas y veritaderament dramàticas.

Las representacions rel-igiosas unas son continuació dels misteris
(misteri de S. Esteve a Girona. Naipement del Redemptor a Saragosa;
Mascaron a Barcelona, etc.⁽¹⁰⁾) altres figuracions mes o menys ideals ó
fantàstias (lo Drach de S. Miquel; l'Àliga; l'arca de Noé,⁽¹¹⁾ etc.)

Las representacions cortesanas revelan un artificio escènic algunas
vegadas p' amor y s' recomanan moltes voltes per los recorts mitològichs (co-
ronació del rey en Martí; id. del rey Ferran d' Aragó, ⁽¹²⁾ etc.) 223

Las danças son rudimentarias representacions fruit de la expansió
del cor, y en assumptos aràbichs comanament basadas (lo rey novo, la presa
de Granada, etc. ⁽¹³⁾).

Las verdaderament dramáticas unas son originals (L'home enamorat
i la fembra satisfeta), altres traducció (obras de moren et uton V. Laregut).

Las representacions religioses y dramáticas son las que formas mes
literarias mostran. Bon a mirall d' unes y d'altres oferir tant sols pobem
lo Mascaron y L'home enamorat i la fembra satisfeta.

Lo Mascaron es un misteri del qual ve son interlocutors Deu,
la Verge, la humanitat y lo dimoni. La forma en que lo conecemos, diu lo
erudit Sr. Milá en son treball titolat de algunas representaciones catalanas
antiguas y vulgares, no creemos que se hiciere para ser representado, aun-
quando no fuere imposible que lo recitasen diferentes personas, siendo una
de ellas la que se encargare de la parte de narrador. La composicion esta es-
crita en prosa al revers de lo que sucede en las representaciones de aquella
epoca; la parte narrativa es muy considerable, y en nada manifesta que se
dirigió a espectadores, y aunque la designacion de los interlocutores puesta
en boca del narrador (Yo dip lo narrador... Yo dip la avocade...) no
sea un obstáculo para la recitacion alternada, nos parece decisiva contra
la suposicion de esta una circunstancia por otra parte minuciosa: las pa-
labras de un interlocutor estan una vez interrumpidas por la del narrador:
Yo, dip el Mascaron, demanam (l. deman) si es algu. n. Lo Mascaron apart certam-
ment per la sua forma no haver sigut pera representarse escrit, mes si ate-
nem al modo com allavors las dramáticas composicions s' escribian, obser-
varem que si no fou pera tal, repleto es y molt viu de lo que aytals tre-

valls eran. Lo treball queu donam en las renovacions manjenera se
anem o no acceptat en nostre parer.

Domingo Masó, valencià, de carrera rel-ligiosa, concejedor profundo del dret
y conseller del rey Joan Ier escrigué en català la composició *L'home ena-
morat é la fembra satisfeta* que's representá en lo palau reyal de
Valencia l'any 1384. Algu' ha dubtat de la existencia d'aquesta obra, mes
las investigacions fins avuy fetas mostran que realment en lo dit any y
loch fou representada. Aprax que's començá per algun temps, mes luego
desaparegué essent molt probable qu'entiga embolcantse en algun ar-
xiu com aixís succeheix ab no pocas precionitats literarias catalanas
y castellanas.

Mosen Anton Vilaregut, de carrera rel-ligiosa y dedicat al convent de las
lletras traqué en català del llatí las deu tragedias de Séneca de las qual
sembla que sols se n'ha conservat la titulada *Hércules y Medea*.

Juntes en sa curiosa Biblioteca de escritores valencianos que's d'
ahont havem tret moltes de las noticias que donam, diu que tradreu Je-
brer traqué del italia en català tres Comedias del Dant, mes sembra que lo
que traqué fou la Divina Comedia de la qual se n'guarda una copia en
la preciosissima Biblioteca del Monial.

Contadas son com s'veu las modras d'obras literarias dramáticas
d'aquesta época, pero encara que contadas diuen prou que los poetas catal-
ans s'adelantaren d'un segle als castellans en lo art dramátich, y així
que aquesta la época fou en que li poetas catalans s'plavian molt
de las obras de giny y d'artifici.

III.

Periodo ters (Seggles XVI à mitjans del XIX). — La época per lo pe-
riodo ters compresa oferix variats elements que no constitueix en un

rodonejat conjunt, ni presenten una determinada tendència. Semblava
per los antecedents que donat havíem en lo període anterior, anarse de ple a la
definitiva constitució d'una dramàtica escola catalana s'havia, mes no aixís suc-²²⁴
cehí, perquè trobam la activitat del humà ingeni de nostra terra al cultiu
del teatre nacional consagrada. ¿Perquè aquesta singularitat? Ho altres pen-
sam que's degué a la existencia del pare del teatre espanyol, lo fénix dels
ingenis, Lope de Vega, y a la competència que moqué la sua fecunditat admi-
bilíssima y la fama veraderament universal que adquirí. Enamorats nostre
poetas de la gloria per tal ingeni obtinguda, y desitjosos de poder lograla, s'de-
dicaren al conveu del teatre espanyol ja seguint las petjidas de Lope, ja
emprenent altre via. De quant en quant algun s' recorda qui era català y en
català sas dramàtiques composicions escrigué, mes com aquets eran fets ais-
lats que cap mena de relació tenian y cap ulterior intenció revelavan, no po-
gueren constituhir un tot armónich y artístich y determinar la creació d'un teatre.

Las composicions dramàtiques que d'aquest període trobam, unas son populars
(misteris, farsas, rocas a València, dansas, etc.), altres corberanas (coronació de
reys, rebuda de reys y alts personatges, entremesos, etc.) y altres lliteràries (Car-
bonell, Garcia, Bernat, Durgeny, etc.). Las unas s' representavan en los convents,
seminaris, escoles, cases particulars y carrers (misteris, farsas, entremesos, roca, coro-
nacions de reys y rebudas de reys y alts personatges,⁽¹⁴⁾); las altres en llocs pera
representar destinats.⁽¹⁵⁾ Ni aquellas, ni aquestas revelan, com dit havíem, lo desitj
de formar un conjunt artístich, per mes que poetas moltz de valera hi haque que
ferho podían.

Las representacions populars continuavan en son caràcter informe del pe-
ríode anterior. (professó de Corpus, etc.) observantse en algunas una forma bastant
acostada a la dramàtica (lo ball de n Serrallonga, lo ball dels pastoretz,⁽¹⁶⁾); las cor-
beranas ofenian major complicació en la màquina, y las lliteràries, encara
que verament dramàtiques, a un mateix fi no obedián. Carbonell en sa Dan

sa de la Nova atouque mes, com del lo Sr. Milla, a per un exercici moral y literari que una representació popular; Garcia (Vicent), tant conegut per lo nom de Rector de Vallfogona celebrà las glorias de Sta. Bàrbara en la sua comedia que a semblansa de la d'aquell temps (seggle XVII) la titolà Comedia famosa de la gloriosa verge y màrtir Santa Bàrbara; Fontanes, feu una verdadera euloga representable ab sa tragi-comedia Amor, Firmeza y Torfia⁽¹⁷⁾; Bernat (Antoni) recordà un dels mes memorables fets del no menys memorable rey Jaume Ier ab la Comedia dela general conquista de Mallorca; Serra (J. Bonifaci) recordà las virtats evangèliques ab sa lloa Lo martiri de St. Blas; lo festiu fiare Urgeny ocupà a sa musa ab lo Drama de St. Gayetà y la Exportació a la familia gatera; Gelabert, cultivà la comedia y l'entremès; Alberti, traduhí mes de trenta comedias y dramas de Moliere, Metastasi, y altres; Benast y Robroyo⁽¹⁸⁾ que son los qui trobam a darrers d'aquest període treballaren ja mes significats presentant las costums y èsses de la gent del seu temps, mes com son treballs no trobarem eco (sem dreyte perque encara al teatre català sa hora arriat no havia) y cap relació tenian ab los de llurs predecessors, per causa tal ni uns ni altres ves pogueren fonamentar, y l' teatre català no pogué constituhire.

Establiment y sentit del teatre català (Seggle XIX).

L'espai comprès entre la mort del jocs y popular Robrenyo, y l'establiment del teatre català, un breu període operari que se l'podem considerar d' immediata preparació en que hi trobam per una part elements populars y de poch gust (sainetes y entremesos), y per altre elements lliberaris y verament artístichs (dramas y comedias en català y en castellà d' assumptos catalans). Hiuser y per passar una bona vetllada ridiculiant alguns tipos vulgars y a vegades elevats (En Galdoni y la Margarida; Las aturias d' en Guigeta; Lo marqués cunat; L'aprenent sabater, etc.) era l'objecte de las composicions populars; delitar y excitar lo amor a Catalunya y a las cosas de la terra recordant las passadas glorias y l'caràcter català (Angelon, La Verge de las Meris; Dalaguer, Anias March y D. Juan de Serra llonga; Mar y Vidal Un Nasà; Bofarull, Roger de flor o el manto del templario; El Consejo de Biento y D. Pedro el Batolico; Balvet, La Romeria de Recasens; Breu, El Bonceller en cap; Altadill, D. Jaime I^o el Conquistador, etc.) era l'objecte de las composicions lliberarias. Unas y altres encara que per diferent impuls mogudas, en son form a idéntica tendència (fonamentar lo teatre català) obedian, y a un mateix fi (despertar lo esperit català) encaminadas anavan. Lo interès per tota excitat, anà cada jorn augmentant d' una manera fins prodigiosa ja a causa dels naturals efectes de la restauració de la memorable Institució dels Jochs Florals⁽¹⁹⁾, ja per la aparició del avuy popular poeta que amagà llur nom ab lo pseudònim de Serafi Pitarrà.⁽²⁰⁾

Lo caràcter de las obras per Pitarrà publicadas (parodias de composicions castellanas), y la naturalesa del llenguatge en ellas usat (català vulgar) fou causa de que algun dels mes anomenats lliberats catalans⁽²¹⁾ tement los efectes que en-

lo gust del públich y en la manca de la literatura catalana Pitarrà produhir
podria representant las suas *Gatadas*⁽²²⁾ alrisse sa veu y animassen à for-
mar una creuhada qual objecte lo conreu lliterari de la llengua y del teatre for-
Escoltada la veu de tali lliterati la creuhada s' feu, y d' aqui desde luego driga
escolas dramàtiques se n' originaren, una pitarrisca y altre lliteraria. Lo interès
ab aytal lluyta despertat moquè al públich à la contemplació de representa-
cions en català fetas, y ocasionà la aparició d' un mes que regular nombre
d' autors dramàtics. Fortà ademés un altre objecte (lo establiment del teatre
català) y l' porta mes especialment auant Pitarrà abandonant lo rami qu'
empres havia, entrà de plé en la escola lliteraria (Las joyas de la Noceou 1866).⁽²³⁾

Las composicions dramàtiques catalanas que ab lo establiment del teatre
català y després d' ell han aparegut son innombrables, y clasificarse-s'
poden tal y com en los tractats poètics las composicions dramàtiques s' classi-
fican, això es, en drama historich (La campanya de la Unió, Los segadors,
Lo presoner de Nàtiva, Bor de roure; etc.); drama de costum (La virtut y
la consciencia; Lo Rector de Vallfogona; La copa del dolor; La flor de la montanya;
La clau de casa; Honra, patria y amor; etc.); comedia de caràcter (Donas!;
Las joyas de la Noce; Las reliquias d' una mare; La pàgina d' Ibiza, etc.) y co-
media d' enredo (La malveria de Sitges; La pubilla del Vallès; La dida; Lo
gat de mar; Lo secret del nunci; etc.). Ademés d' aquestos gèneros s' ha cul-
tivat també lo de fantasia, fantasmagoria o màgich (Lo pou de la
veritat; Lo tamboriner; La ventafochs, etc.), lo bufo (De S. Pol al yolo
N.; Lo viatge de las cent donzellas; Robinson petit, etc.) y l' drama y
comedia musical, mes conegut ab lo nom de sarsuela (Petre jutge; La
festa del Barri; Los pescadors de S. Pol; etc.)⁽²⁴⁾

En los assumptes en las dramàtiques y còmicas tractat prou se-
veu la vertidura y maneres catalanas, mes encara no del tot la feronia
à la nostra terra pròpia, porque no s' han presentat en escena las classes

226
totes. En las d'assumptos historichs (sens dreyte a' causa dels conceipements
que l'drama historich requereix, y del poch nombre de composicions que
hi ha) no hi trobam tampoch la antiga societat catalana en tota sa me-
ra d'esser retratada, per mes que ben pintada n'ha algunas vegades (magi-
trament) en las situaciones en que presentada ha sigut. itipò ni diu que del-
tot comptés lo sentir del teatro català no ha estat y que al constituhirse ne-
a la llengua y a las fonts en que s'ha begut s'ha atès, que al caràcter y ma-
neras que particularisar lo deuria, fet no d'extranyar recordantse lo modo
y temps com ha nascut. Per tal raho cal aconsellar als autors que atengan
bé lo sentir que lo establiment del teatro català enclou a fi y efecte de que
en los assumptos y en las formas mes catalans n'han aipò es, de que a la brie-
tat catalana tal y com es presenton (en son passat esser en las composicions
historicas y en lo actual en las demés).

Lo gènere fantàstich o fantasmagòrich y l'bufa a' causa de la sua na-
tura y de la decadencia que revelan (l'un en lo teatro y l'altre ademés en
las costums) cultivarse no s' deuria, mes que mes troventse lo teatro català
en los primers periodos de llur vida, per que malejan lo gust del públich y l'in-
clinan a estimar mes lo deslumbrador per los efectes escenichs y exagerada-
ment còmichs que lo que cautiva y fascina per la bellesa de son llenguatge y
de la sua concepció.

Lo drama y comedia musicals tota vegada que lo gust artístich en lo ex-
pectador filtra no solament en la part literaria, si que també en la
musical, comè que l'autors se hi esmeren mes del que fins ara no
han fet, y que fugen de la mala tendencia, que ja s'observa, de canviar mes
vers a la xisqueta bufa que a la seria, perquè llorens y llorens molt enve-
jables recullir poden en aquest gènere si esmerenre perseveran.

Acabament.

—

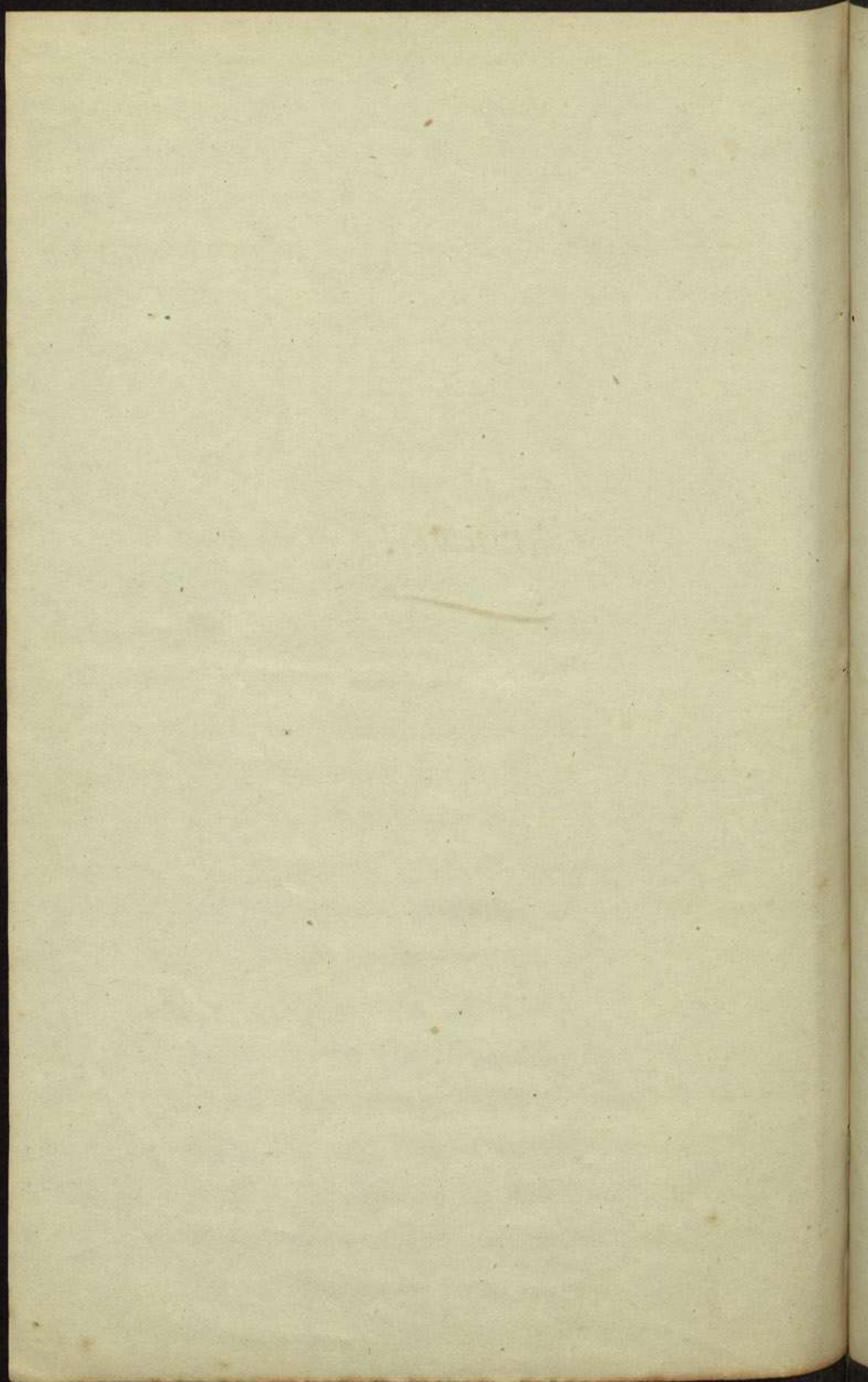
Lo teatre català, per lo que acabam de manifestar, trova-s' encara en lo primer període de son ésser, y no es tot lo català que deuria, perquè hi hè en son fons obligeis à un mateix sentit, no s' revela aquest en totes las suas formas, perquè no es fidel expressió (s'enten en lo sentit lato de la paraula) de la catalana persona.

Autors innombrables hi hà (Angelon, Balvet, Arnau, Vidal, Eduart, Vidal, Francisco de S., Goler, Borda, Oriol, Canyamany, Ferrer y Godina, Balaguer, Ubach, Torres, Alcántara, Riera, Davó, Colomer, Barcanova, Pico, ⁽¹²⁵⁾ etc.) y actors de nota (las senyoras Goler (Francisca), Mirambell, Pi, Abella, Goler (Rosalia), Barreiro, Gola, Mena, etc. y los senyors Farruys, Fontova, Goler (Isidre), Roca, Jolla, Isern, Barreiro, Tubau, etc.) qu' examinar al teatre català poden, y no despitam qu' aipú s' farà atencions al esperit que ab uns y ab altres domina, esperit que s' revela en lo mes detingut estudi que de nostras actuals costums y parlat ésser à fesse-s' comensa. Aytal tendencia nos diu ben clarament que pera l' teatre català no es molt llunyà lo dia en que mes rodonejat y acabat s' veija, mostrant lo que realment deu ser y l' esperit que l' alena. Allavors sem drupte no s' mostrarà l' temor de que perjudicial sia al teatre de Castella, com dedichire sembla per la última part del tema que m' ocupa (fin à quin punt es convenient son foment) perquè s' veurà que no l' esperit d' ofegar lo alena, ni als escriptors catalans lo d' oblidar la castellana llengua, que prou sabut s' té en lo caràcter y extensió d' abdonar teatres, y si tant ^{men} y bull sentjan no s' circumseriran al cultiu del matern teatre que sa activitat també dedicaràn al castellà pera fer mes extensa la sua gloria.

Anotaciones.

Anotacions.

1^a. — S. Pacia bisbe de Barcelona escrigué en lo segle V. de la nostra era un tractat contra ls' excessos y supersticions gentilicas.

Lo rey goth Lisebut en lo segle VII. a Eusebi bisbe de Barcelona deposà per haver permès representacions de las ceremonias paganas tretas.

2^a. — Los S. S. Pares escrigueren y predicaren contra ls' gentils expectades porque tant al poble pervertian y de las veritats evangelicas l' allunyavan.

3^a. — S. Isidoro al objecte de corregir los mals efectes que las arts escénicas produhian escrigué lo libre que titolat Synonimia conte alguns treballs de caràcter representatiu cual fi es manifestar ahont se troba lo veritable consol moral en la vida.

4^a. — Per la ascensió un sacerdot vestit com per anar al chor pujava a una de las galeries interiors y temples y figurava la ascensió del Redemptor.

Per la primera Pasqua tres sacerdots ab capa blanca reverts y lo cap ab una caputxa cubert representavan las tres santes donas que anaven a visitar lo sepulcre portant una ampolla de plata a la mà. Se li hi apareixia un àngel que la resurrecció del Redemptor li hi anunciava.

Per la segona Pasqua o de Pentecostes apareixia en lo sobre de la Iglesia lo Esperit Sant en forma de columna blanca y luego queyan de per tot llenguas de foc.

La relació de la passió del Redemptor fou per la lliturgia en forma dramàtica convertida. Se dividi en parts cadescuna de las quals a diferent actor corresponia. Cada actor declamar devia en diferent to. Las paraulas del Redemptor declamarse havian ab to dolent; las de Pilat y Judas ab to agut; y la narració ferse - s' devia ab veu un poch accentuada. Encara avuy la Iglesia conserva aytal forma com deservirse pot per la diada del Dijous Sant, aixís com també en molts pobles tal y com

ans se feya. lo recort del via-cruis.

Per la festa de Nadal los sacerdots del baix chor vestian apropiadas túnicas y a-
deuats mantos y anavan a adorar a Jesu en lo pesebre que darrera del alt-
tar major en tal diada s'hi construhia. Altres sacerdots vestits ab llurs dalmá-
ticas los testimonis del naixement del Redemptor figuravan, y un chor de noys ves-
tits d'àngel cantavan desde la part alta del temple perà figurar que baixaven del cel.

En las demás diadas o festas religioses consagradas s'figurava lo que en aytal
dia corresponia intervenir-li sempre mes o menys lo poble segons era lo ca-
ràcter y mod com lo fet s'presentava.

5^a - La monja Roswita, religiosa de Gaudersheim s'feu memorable ab
sas inspiradas composicions que ab molta sollicitut representadas eran y per
tot molt desitjadas.

6^a - Quant estudiavam recordam que per los exàmens extraordinaris de
la classe de Retòrica y Poètica s'figuravan en sensillissimas representacions di-
cusions entre duas encontradas escolas lliterarias al objecte de coronar mes
dignament la festa.

7^a - El misterio de los Reyes Magos, diu lo Sr. Amador de los
Rios en sa monumental obra «Historia de la literatura española»: - no ofrece
una sola palabra que pueda tenerse por narrativa. Su forma es el diálogo, los per-
sonajes van apareciendo en la escena que cambia á medida que la acción va
adelantando lo cual unido á la variacion del lugar muestra que rehúsó sujetarse
desde la misma cuna á las leyes del arte clásico de la poesia dramática espa-
ñola. -

Lo Sr. D. Felip Fernandez Vallejo parlant d'aquest misteri diu: «este
poema es una representacion de la fiesta de la Epifania, y si fuesen de fácil re-
duccion á la imprenta los puntos, senales, círculos, semi-círculos y cruces
que tiene el original se percibirían desde luego la diversidad de interlocuto-
res o personas que forman el diálogo, la diferencia de escena, y los cam-

bios de inflexion de voz y actitud del cuerpo que señala. — 11

229

Sera ques' puga formar cabal idea de lo que aquest misteri es, en donam
lo segient treballat, y l' Continuarim tal com lo H. Amador lo feu conceixer.

⊕ Deus criador, qual maravella. non se qual es aquesta strela.
agora primas la â veida. poco tiempo â ques nacida.
nacida es el Criador ques de las gentes Senior.
Non es verbat nin se que digo. tod esto non val un figo.
otra nocte me lo catave. si es verbat bien lo sabre.

⊕ Esta strela non se do viene. quien la trae nin qui la tiene.
porque es aquesta sennal? En meos dias non via tal.
Questas nascido es en tierra aquel qui en pace et en guerra
senior â â ser da oriente de todos hasta in occidente.

⊕ Andemos tras el strela, veremos el lugar.
— Buemo podremos prouar si es home mortal,
o si es rey de tierra o si es celestial! —
— Queredes bien saber como lo saberemos?
Oro, mirra e' asumo si el oficeremos.
Si fure rey de tierra el oro querria,
si fure ome mortal, la mirra tomara,
si rey celestial, estos los depara;
tomara el encenso quel pertenceera.
∴ Andemos â anil hagamos [logo sine tardar]
— Salvete el Criador Deus et te curie de mal.
un poco te lineremos, antesqueremos al.
Deus te de longa vita et te curie de mal.
— Inos en honoria a aquel rey adorav

quei naido int'a terra, nol podemos pallar.

∴ - Que decidei? oydei? A quien ides a buscar?
de qual tierra venidei? o querdes andar?

deitue vobros nombres, nom' los queredes celar, etc. -

8^a - Lo drama d' Adam. Veuse aqui lo que d'aquest drama ve diu
un molt apreuiat historiador de la literatura francesa: - Lo manuscrit
del Misteri d' Adam preciosa indicacions ni dona sobre lo adornament ex-
terior de la escena. Advosteix que'l paradís deu col·locarse en un lloch ele-
vat, que s'extengan alentorn cortinas y telas de seda a una altura tal que
li' personatges que hi haureu en lo paradís no pugan ser vistos sino desde l'or-
men de las espaldas, que hi haja odoríferas flors y hermosos bramatges, que hi
haja variats arbres y fruyts pera que aquest lloch sembla molt agradable,
que apareca lo Salvador vestit ab una dalmàtica, y que al seu devant hi haja
Adam y Eva, qu'Adam vestesca una túnica roja y Eva un vestit blanc
ab vel de seda també blanc y que tots estigan devant de deu Adam ab res-
pectuosa cara mes a prop que Eva que hi cubra lo cap beixat.

Lo manuscrit nos diu també lo modo com la narració fesse - s' deu Adam
ha d'estar ben advertit pera la contesta, que no responga ni massa prompte,
ni massa tard, y no tant solament ell, sino que també tots los demés personat-
ges s'exercitian a parlar tal com convé y que fassan los gestos corresponents a
lo que parlen; que n' los versos no s'engeixen ni tallen cap sílaba, que li' pronuncien
ab fermesa, y que tot lo que s'ha de dir recitat sia ab ordre y sequit, y que tot
cuant lo paradís nomenar hagen lo miren y senyalen ab la ma.

Hi ha com encarregats d'entonar, en las variats escenas, passatges diferents de las cantos següents.

En quant al drama veuse - l' aqui: Deu introduheix a Adam y a Eva en lo
Paradís beventre, los sermoneja, y li' priva de menjar de la fruyta de l'arbre de la
ciencia del bé y del mal. S' retira y entra a la gloria. Ab tres primers paves al ves-
tor sol s' pasejan molt complasents entre nity d' arbres y flors, y després s'en van a dormir.

Allavors entra Satan en escena. Apareix movent los brassos, corrent de l'un

cantó al altre del teatre com un orat, y ben prompte s' endevinan los projectes que contra li novament afavorits per lo Senyor medita. En aixo apareix Adam y Satan li diu: Adam, escolta, m' vols créuer? Vols fer lo que t' diré? - Tot li replica Adam, menys lo que m' ha privat deu.

230

En va es que Satan excite a Adam pera que del fruit prohibit culle y menje, desairat; s'en va a Eva y l'autor ni presenta una escena molt original y placentera. Satan. - Eva, jo vai buscant ton profit y ton honor. - Eva: deu ho fana! - Satan: no tingas por. Ja molt temps que se' tots los secrets del Paradis y t'en diré alguns. - Eva: comensa! t'escoltaré. - Satan: m'escoltarás? - Eva: sí! y t'prometo que no mostrare' escrípol per ve. - Satan: m'guardarás lo secret? - Eva: t'ho juro. - Satan: no heu descubrirás? - Eva: per mi no s' sabrà res. - Satan: he vist a Adam y es molt bestia. - Eva: oh, sí sí es molt dur! - Satan: mes ja s' ablanirà, encara que' mes dur que l' infern. - Eva: Adam es molt lliure. - Satan: ca! ca! molt esclau. Mira no s' vol cuidar de si mateix. Al menys ho deuria fer per tu que t' molt debil y tendre. Lo Criador ha fet ben bruta parella. Tu tendre y ell dur. Pero no obstant tu ets sabia: tens mes valor. Per aquesta raho ara a tu me he dirigit. De vull parlar. Ho deueni de la historia ja s' sab. ----- Cain y Abel son portats al infern, lo

primer es durament tractat per los dimonis l'altre oblaument.

La escena allavors pren una certa magnificencia deguda a un espectacle que no està de riquesa, ni de bellera faltat. Comencan a desfilar profetas que anuncian los camins de la misericordia divina, la redenció dels homens, y la salvació de tots aquells que de repent llensats al infern los retira lo Salvador. Jancats molt apretats en un lloch cibat van apareixent en l'ordre següent: Abraham ab una grant barba y cabell ab un vestit molt ample, apres d'haverse rentat un moment en lo braich d'iu la ma profezia; Moises portant una baqueta cula ma dreta y las taules de la lleyna la esquerra para sutat; Aaron vestit

de bisbe porta una vara quarrosa de flors y de fruits, etc. ---

9ª podrá formar cabal idea del llenguatge d'aquest drama per los dos
Cronets queu' donain. Adain dona gràcias a' Deu:

Grànt gràce veit a' ta beniquitè,
qui me formas et me fais tal bontè.
que bien et mal me en ma poestè.
En toi servir metrai ma volentè.
Tu es mi sire, je sui ta creature,
tu me plasmas, et je sui ta faiture.
Ma volentè ne sera ja ni dure,
qu' a' toi servir ne soit toute ma cure.

A quels versos son de deu sílabas y l'autor li emplea en las llargas
narracions. Lo dialèch es fambé en versos de vuyt sílabas com veires
pot en aquestos versos de Yaban a' Eva:

Tu es fieblete et tendre chose,
et es plus fresche que n'est rose;
tu es plus blanche que cristal,
que nief qui chait sur glace en val.
Mal couple en fit le createur;
tu es trop tendre, et il t'adun trop dur,
Mais ne porquant tu es plus sage;
en grànt jeus as mis ton courage. //

9^a - Lo misteri de las Verges fatuas y prudentes. - Lo Sr. Thilá y
fontanals en son treball « de algunas representaciones antiguas catalanas y vulgares » ne diu: - « aunque es muy conocido y no pertenece
rigurosamente a nuestro país sino al medio día de Francia, puesto que
se representaba en S. Marcial de Limoges, creemos oportuno decir
algo de ella, porque debió servir de norma a otras, especialmente
en todos los países donde se hablaba con ligeras variedades la misma lengua y

231

Donde tan análogas eran entonces las costumbres. Intervenían en el misterio un gran número de personajes; los que hablan parcialmente en lengua moderna son las vírgenes, los mercaderes y el esposo. Algunas piadosas mujeres van en busca del Salvador y el ángel custodio del sepulcro les anuncia haberse verificado la Resurrección. Entra el esposo y predica la vigilancia a las vírgenes. Hablan las prudentes en la estancia de que es la primera la siguiente:

Diet, vírgines, diés que vos divien
Aiset present, que vos comandarum:
Atendet un espos, I hem Yalvaire à non
Gaire no è dormet
Aisel espos, que vos hor' atendet.

Comienzan á hablar las vírgenes fatuas, en latín pero con el estribillo provenzal:

Dolentat! chaitivas! Trop i avem dormit,

que conservan todos los interlocutores hasta las palabras del esposo. Las fatuas piden aceite á las prudentes; estas les señalan á un mercader y á su socio que se niegan también á vendérselo:

Donnas gentils, no vos coven ester
ni lojament aici á demorer,
Vosel queret, non vos podem doner.
Queret lo deu (Deu?) qui vos pot comolheret.

Lamentanse las vírgenes fatuas y el esposo pronuncia su sentencia, solo provenzal en los últimos versos (Alet, chaitivas! alet malaureas! etc.) Los demonios las arrebatan. Sigue luego un largo diálogo, que nada tiene ya de dramático, entre varios personajes del antiguo y nuevo testamento y además Virgilio y la Sibila, los cuales dan testimonio de las profecías que anunciaron la venida del Salvador. Esta representación bien poco artificiosa, debía ofrecerse á esta solemnidad y aparato. Y constantemente grave y solo cabe suponer que se mostrasen algo familiares en su balante el mercader ó su socio. ||

El misterio de los Reyes Magos y el Drama d'Adam son segun parece del siglo XII. Lo misterio de las Virgenes fatuas y prudentes es del siglo XI.

Del mateix regle XII s' conserva en la biblioteca de Bourm (ques' ahont també s' conserva Lo drama d' Adam) una representació litúrgica titulada La Resurrecció.

10^a. — Lo Mascaron. — Pera que cabal idea formarse i' juga delo que aquest nuntari fou ne donam lo següent trasllat.

« Sapiats que com lo fill de deu fo' nat de Madona Sancta Maria e anas per terra los demonis craxaren en moltes maneres aquell fill de deu e estaven molt meravellats daquel e a les devogades per los miracles que li veien fer avien pensament que fo' fill de deu car sempre veien que el so'ria fam e set e mojar e pensaven que no fo' fill de deu. Sempre vistes aquelles estrelles e profecies e scriptures ~~conegudes~~ aquell esser fill de deu deus entre si — i aquest mor aquest es qui deu entrar en los inferns els deu despullar de las animas qui aqui son turmentades. — E per aquesta raó plom deuveja per tal que les dites animas no fossen delivrades e tretes de los penes de infern pensavenne e cogitaren entre si en quina manera pogueren aubegar la mor de deu e per ço com els no trobaven al mon pus certa cosa com sembra car lo primer mal consel era aixit daquela esguardant que Pilat avia muler mol an a el los dits demonis conselaren a la muler de Pilat que per maligne esperit que aubega la mort del fill de deu perques lig en lo pais que la muler de Pilat volia aubegar la dita mor dix que moltes coses avia vistes per aquell mal emperador que era profetizat convenies aquest a morir per lo poble la saviesa diabolical de la sembra en aço no puch contrastar ço es que Jhesu-Christ no mori per los peccadors. E per tal com les dites raons los dits demonis veurone escabuts e enganyats los donaren e foren lo procurador per nom Mascaron el demoni mol savi e discret e es belati que en la presencia del fill de deu ana legir pleyt devant aquell contra luminal linatge. Sempre algun podria diren quina manera podia com parer lo demoni qui es dampnat de vult la presencia del cel e de la terra e aço se poden aringar duas raons com parlen en manera humane per injuració de la cort terrenal, pot se valer quon la cort terrenal just e peccador hi poden entrar e majorment quant entenen a divina justia e per tal ras car la pena qui es donada als demonis nos desparten la qual en hom ne li mane vofren. — — — — —

Q' creador de tota creatura es vera justicia e jo son procurador de tota la gent infernal
Q' juy que tu es vera justicia e dins tu es naha e de tu rapida plasia a tu quem vules hoye
en justicia.—

Q' dip lo creador.— Si tu es procurador mostra la tua procuracio e fem daquels plena
fe o plena justicia.—

Q' respo Macaron procurador al creador.— jo primerament vell infernar sobre l
gran arbrade qui tocha lo meret de totas les pences infernals e feta aquesta enfer-
nacio jo mostrare carte de ma procuracio.—

Q' dip lo creador.— jo ja conce les tuas falcies e tu matep perque en nom vules
pexer de paraules infernatoris e que noy sia algu del unenal linatge qui faga
part tu api com tu demanes e enten a demanar sit vols la carta dela tua proca-
racion sino seras gitat defora la cort e daqui avant no seras hoyt. "

Del mateip temps del macaron (seggle XIII) trobam a Provenca fragments d'un
Misteri dels innocents o de Nadal.

11^a— En lo Ceremonial de coses antiquas memorables se parla de las re-
presentacions que desde l' seggle XIV. figuravan en las professons de Corpus. Veuse aqui los
titols que mostran las corporacions que de las figuracions s'encarregavan: Les repre-
sentacions (Primo la creacio del mon ab XII angels qui canten: Senyor ver deu.—
Infern ab Lucifer dems ab III diables ab ell.— Lo drach de Sanct Illiquel, etc.); de les
representacions les quals administra la Deu (Primo Moyses e Aaron.— Escheies,
e Jeremies.— Elis e Heliseu.— Eschiel e Jonas, etc.); de sancta Ana (Joachim e lo
Pastor.— Sancta Anna e Sancta Elisabeth.— Sanct Elm, etc.); les representacions
de que an carech los freres de la Merce van apres (Sancta Maria Mla.— Sancta
Beata e Sancta Candia.— Sancta Caterina e Sancta Barbara, etc.); apres van les re-
presentacions qui a carech de los major doms de la Esglesia de Sancta
Maria dela mar (Sanct Blument e Sanct Dionis.— Sanct Llorenç e Sanct Vicen.—
Sanct Blay e Sanct Pere Martyr, etc.); apres venen los angels qui tocan los
qui representan los apostols (Sanct Pere y Sanct Pau.— Sanct Andreu e Sanct

Jaume major, etc.); apres los angels qui tocan los instruments; apres los qui cantant devant la custodia, y apres tot lo poble.

12^a - D'aquesta época son notables com a representacions las hagudas a la coronació del d' Alfons V.; a la coronació del rey Martí lo humà (Blanca en sa obra Coronaciones de los reyes de Aragon diu parlant de la d'aquest rey entre altres cosas «avia la parte de la sala de los mármoles en la techumbre se havia hecho una invencion de un grande espectáculo a manera de cielo estrellado que tenia diversas gradas y en ellas avia diversos bultos de Santos con palmas en las manos y en lo alto estava pintado Dios padre en medio de una gran nuvedumbre de serafines y oyanse voces muy buenas que con diversos instrumentos de musica cantavan muchos villancicos y cançiones en honra y en alabanza de aquella fiesta. Deste cielo baxava un bulto grande a manera de nube que venia a caer encima del aparador del rey, etc.); a la coronació del rey Ferran d' Antequera; a la rebuda que se feu en Barcelona a la reina Isabel, etc.

13^a - Ben coneguda es la dansa que ab lo titol del rey moro complau a nostres infants. D'aquesta y de la prosa de Granada s'en trovara una detinguda replicació en lo ja citat treball del Sr. Milá: De algunas representaciones catalanas antiguas y vulgares,

14^a - Com a misteris o mes ben dit com a figuracions trobam part de las adalt mentadas en las proserons de Bospor, y las que ab lo mateix titol de misteris hi havia en las de la Setmana Santa. Com a representacions religioses trobam la Tragedia de la passió y mort de Jenucrít. La Samaritana; La adoració del rey, etc. Com a entremesos trobam los celebrats a la coronació dels reys Carles 1er, Felip 2°, 3° y 4° etc. Ademés trobam a Valencia ab lo nom de vocas las representacions dels Misteris de S. Vicens Ferrer y d'altres Sants; representacions encara avuy conservadas y las quals los literats valencians en composicions literarias deitjan convertidas.

15^a - Valencia. - Mr. Baret en sa bona obra Les Troubadours et leur influence sur la litterature du midi de l'Europe diu de Valencia lo següent: - Valencia sembla la herera directa de las tradicions literarias de Barcelona y pera la nostra Provença no deipa de serne un de los titols d'honor. La Justitia

ció de la gaja ciencia se convertí cap als últims del segle XVII en la Academia
de los nocturnos, nom extravagant y presenció adoptat a la manera de las pe-²³³
fitas academias municipales de que allavors la Italia unyda n'estava. La Academia
de Valencia de los miembros s'acompanya y cadencia dels acadèmichs tenia son nom de
guerra (el miedo, el relampago, etc.) en relació ab lo mateix titol de la Academia. M. Val-
rà poseheix un manuscrit de la Academia de los nocturnos del any 1591 about
se-li conservan versos de Guillen de Castro, del Canonje Barraga y de n Gayer
Aguilar, tots tres poetas dramàtics distingits. En la nota fetes a la Diana enamora-
da impresa a Madrid en 1602 hi ha la llista dels membres d'aquesta Academia.

Lo mateix Lope de Vega veritable fundador del teatre espanyol, considerarse-s'
pot com un dels membres de la escola dramàtica valenciana. Lope, després del don-
fio que a allunyarse de Madrid l'obligà s'en anà a Valencia y molt ben rebat fou per
en Guillen de Castro, Barraga y Aguilar ab los quals entaulà una ben íntima relació
que li permeté de llurs avisos y lliçons approfiteuse.

Lo teatre espanyol los mes notables progressos deu a la ciutat de Valencia o mes be a dit a
la escola dramàtica que s'hi formà. Los mellors poetas dramàtics a l'època en que Lope sa
dramàtica carrera comensà eran tots valencians. Valencia hi dels mes brillants focos de la civi-
lització àrabe lo brill d'una ciutat opulenta conservat sempre havia y per lo tant la necessitat
del luxe y dels nobles passatemps. La bellesa de son cel, la fertilitat de la sua terra, la magnifi-
cencia de los alentours, a los habitants una disposició natural pera la poesia li hi inspirava.
D'allavors Valencia té sa historia particular, los recorts, y una llengua per molt temps cul-
tivada: tot cuant necessari es pera una literatura poética d'una raipement. Lo dialecte
de Valencia lo llemosí tant rich com lo castellà era en romans y cançons. E donchs natu-
ral que Valencia s'entregués als plabors del teatre y que cultivés un gènere de literatura
que tant nom y vius goigs li proporcionava. Dende 1525 y anterorment a totas las ciu-
tats d'Espanya Valencia un teatre permanent posehia. ||

Barcelona. - En 1587 Felip 2^m concedí als administradors del Hospital de San-
ta Eulha de Barcelona privilegi pera que los comichs que a la ciutat arriuessen solsa

ment representaren about los dits administradors manifestaren. — En 1597 los conce-
llos ordenaren que's tindrà a terra lo teatro de fusta que sem lo seu consentiment en l'hor-
ta pertanyent al Hospital aixecat s'havia. — En lo segle XVII. la ciutat tenia ja teatro
permanent. — En lo segle XVIII. s'cremà y fou reedificat algun temps després baix la di-
recció del arquitecte Francisco Venant: es lo mateix que avuy anomenam principal i de Sta. Brua.

Balears. — Des per la llum que donar pot a la Historia general del teatro a
Espanya, que per atonyer directament a la vida del teatro cabala, transcribim lo que
l'enyor Doveren son **Diccionario de escritores Baleares**, diu d'una obra
del celebrat escriptor Romanya: — u Nova tragi-comedia Gastrimargus appellata:
inventaque fuit a magistro Jacobo Romagnano Baleari: recitataque fuit in foro pu-
blico Balearico 11 maii MDLXIS. Erant enim illic ante theatrum sedentes duo Episcopi,
alter d. Didacus de Strueto, alter erat vero del ilguer judep residenti illo anno apud Ba-
leares: erat item alter illorum d. Guillelmus de Rochapiull prorex Majorica insula:
stant quoque in cætu istorum omnes VI. jurati civitatis nostre, et etiam omnes qui regi-
men aliquot civitatis præcipuum habebant illic sedebant: omnesque doctores, tum Theo-
logice, quam etiam juris atque medicis periti aderant: omnesque insula nostre equites:
multique illo die agricola visum venerunt: et tandem omnis fere cætus civitatis
stabat: concludo igitur quod inter homines et multas mulieres que aderant fuisse
numerum gentium 6000. Ego autem uno ex his personis qui quidem in hac tragi-
comedia introducti erant præceptoris meo inveniri: nomen autem persona fuit
Liphagus parasitus. Quisrã fuit esta comedia la primera que los mallorquines vieron
representar en teatro publico y por esto atrajo tanto concurso de toda clase de gentes.
----- El argumento de esta comedia lo explica el autor del modo siguiente:
Dum Gastrimargus genio, beneque indulget, amore capitur pseudo Sarteni: que se
Neophilotradit, amoreque tenetur mutuo. Quam ob causam Gastrimargus data repe-
tionis munera litam agitatur cum Neophilo: inde egrotat, moritur. Moritur item mendic-
cus Lazarus, sed ille morum celeram pretium fuit in tabernaculo. Et hic mercedem ha-
bet laborem in paradiso. El argumento sigue un prologo en Rarion yambos que dice:
Et posto ad vos, viri per celebres maximis

meriti, et virtutibus insignes, comediam
 novo argumento, et ratione nova comica
 contemptum, Gastrimargum appellatum, quoniam
 de illo quibusdam divite evangelico ea
 conscripta est; unde ipsa recogente edidit,
 fines suos, et in tragicas turbas, atque
 luctiferas cenumque progressa, gaudium
 meliore permiscet, ut eam tragi-comediam
 dicere liceat, quo genere praematur, constat
 Escolabus, Josephina, et Helvetina apud
 Hispanos celebratissima et gratissima.
 At vero, ubi haec agatur nunc comedia?
 Quo tutor sit, et acceptior, recipiet se
 servula sui in penetras Domini honorati
 Joannis, ad quem omnes veniunt boni:
 de cujus virtute silere melius est, quam
 paucula dicere, sed si vos nobis vestrum quoque
 exhibeatis favorem, agatur etiam apud
 vos studiosè. Sed quid tu livide obmurmuras?
 Nem non dicere seriam facere ludricam
 videntem dicere verum quid vetat? Num
 omne vaper vitium videnti placus amico
 tangit et admittit circum praecordia ludit?
 Quid prohibet? Nos populum ad spectaculum allecto
 aperire quae via nos ad barbari praecipitet,
 quae ad superos elevet beatorum faciat?
 Nos tu spectator optime, videre hic poteris
 per Gastrimargum et Lazarum quorum alterum

in inferno videbis cruciari propter
sua scelera, alterum in paradiso letari
cernes virtutes ob suas et patientiam.
Nec hoc sacramento derogat evangelio:
sed ignaros simplicius et apertius instruit.
Quum et gravissimi philosophi callides
docendi mores hominum Aegyptus atque ille
sapientissimus et divinus Plato interdum
sic docuere rudes, melioresque fecerunt
sed nos canamus jam tandem receptum
vos observantes, consulatis ut boni
hoc quidquid est: nec ab impiis, ac catholicis
factum destrinetis, jam vobis optima. —

16°. — Varietats marcadament dramàtiques de lo Ball de n' Gervallon
ga, que l' il·lustre poeta Dalguer millora ajustantlo a una forma lli-
bera y dramàtica. — Mes senill es lo Ball dels pastoretz a hont s'entra-
la l' diable entre ls pastors y la pastora (fa de tal un jove veitit correspon-
ment). Un dels balls qui encara l'any passat contemplan a Barragona per Santa Tecla.

17°. — Lo Sr. Pessy Ramona, persona que fins avuy es la única a Catalunya
qui ha escrit una Historia de la literatura catalana, publica la tragi-comedia et-
mor, Guimera y Dorsia o sia Lo rapto de Filis ab la traducció castellana al costat.

18°. — Venant entre altres composicions escrites: La Layeta de J. Just;
La casa de d'iperas; Tito y donya Paea, etc. — Probrenyo, entre altres escrites: El
trayense; El padre Carnot en Guimera; Morea autor a las montanyas de Montseny;
El raso de la Patacada; Lo arcalde Gabater, etc.

19°. — Lo any 1858 s' restaura la celebre Institució Jochs Florals.

20°. — Pitana apareix a los Singlots o Gatadas per l'any 1864.

21°. — Lo nomenat literat Gaysta Vidal ocupantre del Renaixement,
literari del catala y referintre al teatre dit: — a Regi' ab gust cuant a

non retorn de Maorrit bingú lloch la publicació de las parodies que ha botejat
de gatadas lo ingenios D. Josep Llibre; y ab tant mes plazer vaig celebrar a
quella nova manifestació, quant que poqui jeltjar que denota lo pseudonim s'ocul-
tava una persona, que si desonquida era en la república de las lletres, podria sentir
mor donar lo nom lo jorn en que deipant las bufonadas per lo llenguatge formal,
se decidís a escriure per lo teatro, pera lo qual te dots privilegiats indubablement que
pochs li podrián disputar. Pero en mitg de ma satisfacció que puja de punt veient
los cents y mils exemplars que de dits treballs se venian, comenci a tener pen-
sant que no faltaria qui volques representar aquellas parodies, que si bé en la for-
ma dramática, no se habian escrit ben segur, per altre cosa que pera ser mon-
peradas, las congoixoras mitgriadas del estiu, no per esser peradas en escena,
teatros grans ni pichs.

Atés successos que presumia: l'entusiasme no s'va contenir d'entre las de-
putats limits y en los Camps Eliseos, en lo Prado batallan (aquell nom me fa' esgarri-
far) hont se vulla que hi ha hagut una companyia de declamació bona o bo-
lenta, se han repetit fins a desparho de robra, la esquella, los ours del dia,
la vaquera, y fins la butifarra de la llibertat!! Y lo publich ha aplaudit
y s'ha desceipit de riure: y ha dit aixó es bi: y han vingut altres que volent
participar de aquella gloria, per cert poch endejable, present per lo serio lo que
l'autor de las gatadas feya riure, han dit, també sabein escriure en català y
de modo qu'excitem grans rialladas. No parlem de tot, pero algu ni es estat que
ab tal de ser riure, ha' olvidat totas las consideracions socials, ha' olvidat que lo teatro
si no es, deu esser escola de bonas costums, ha' olvidat que si hi ha' expressió,
que si s'orien entre nits de pepaters y marmanyeras, may deuben escoltar
en lo temple de Salia, ahont assisteixen gens de totes edats, classes y condicions. //

Lo Sr. Sabirana, bon prosista y bon català parlant del cultiu de la
llengua catalana, diu: — Que la fassin accible y familiar al poble, fent
particip dels bonichs ramellats, de las coronas orientoras, de las ricas gar-

des presentades en la festa floral. Així fructificarà pomposa y brillantment l'hermos verger, plantat pera l'ús, utilitat, y gloria de Catalunya. Ment ho així y no d'altre manera, se evitarà se deprave y perversa en bon gust; altrament se l'impossibilitaria que pogués distingir, apreciar y escullir, y ferse ab lo bo, bell y gran, y estira-
rà si no s'hi pora remey, igualment un Singlot poètic com La esquila de la torratxa, que l'hoi St. Deu siau tutors de la sublime Oda a la patria.

Predador a voste' (los liberats), per amor de Deu, que de tots modos vulgaritzen lo bell y pur llenguatge, que de no, aspirant los homes doctes lo poch bo que fan guardintse ells sols de llur saber, bastant los y comparbintse reciprocament pre-
mis e' incensades sens fer albr'ostat de nostres compatricis; y per altre part ense-
nyorintse del gust y aplaus general totes cançons pera las societats corals, bestials, romances y saquetes escampats per las sautayres dels cantons y per cegos en places y carrers; y cop de Singlots posats en escena. — farà tot que per arrogancia e' inflament de uns y per ignorancia de altres, no tingan mes que motius de plo-
rar y avergonjirse los bons fills de Catalunya. »

22^a. — Així titola' Pitarra las seues composicions, si be portaven lo genèric titol de Singlots poètics.

23^a. — En lo teatre del Odeon s'constituhí la Societat de la Gata que un cop cada setmana los singlots o gatades representas feya. Dos anys vèuq' a questa Societat en l'Odeon després passá a Romea ab lo titol de Teatre català, per quant las composicions que s'representavan ja res tenian que veurer ab lo caràcter de las gatades (Las joyas de la Rose, La rosa blanca, ab la qual s'inaugurá lo Teatre català; Las Franceñillas, etc.) y per quant composicions d'altres escriptors s'representavan que del dit caràcter tan bé desbeyan.

24^a. — Lo Sr. Dalaguer ha cultivat ab molt bon acert lo gènere tràgich en sas bellas y valentas tragedias catalanas, mes com lo assumpto en ellas tractat pertany a la antiguitat clàssica, per tal raho no

n' havem parlat en lo cos del Quadro.

25^a.— Venre aquí una llista per ordre alfabètic dels autors que recordam y de las composicions que de cadescú n' tenim coneixement.

Alcántara (Joaquim Arceni).— Digna de deu: Místos: Romanos: La vergonya:

La pubilla de Riudoms.

Angelou (Manel).— La verge de las Mercés: Lum y fum: Sete jutges: etc.

Anau (Josep Maria).— La mitja taronja: Un embolich de cordas: La pubilla de Vallès: Los banys de Baldeas: Al altre mon: et bords y en terra: Las atmetlles d' Arenys: Un pollastre aipelat: En lo camp y en la ciutat: Las pubillas y líberes: Las tres alegrias: Donas!!:

Atulés (Eduard).— Binch minuts fora del mon: Los carboners: etc.

Balaguer (Em. Sr. D. Víctor).— D. Joan de Serrallonga: Tragedias catalanas: etc.

Balades (Joaquim).— Hostes vindran: Qui tot ho vol: Al sa y al pla: etc.

Baró (Pedro).— La casa sem governa: A ió de tabals...: Deu té un bastó:

Lo secret del núm: ~~No es tot lo que llui~~: etc.

Bordas (Ramón).— Un agregat de boigs: La flor de la montanya: La palmera del desert: Mon de monas: La pajera d' Ibiza.

Brasés (Andreu).— A torna jornals: etc.

Briz (Francisch Pelay).— La creu de plata: Miquel Riús: Qui s'espera s' desespera: Lo presoner de Kátiva: etc.

Bunyegar (Pau).— Una noya per un rey: La vida al omeant: La comedia de Galiet:

Un pom de violas: etc.

Burquett (Marçal).— Un pa com unas hostias: Sistema Raynail: Amor y gratitud: etc.

Calvet (Damià).— La promena de Necasens: La campana de la Unió: Opereta: etc.

Campmany (Narcís).— La copa del dolor (ab colaboració don Brasés): Los tres tonus: Breu y

la Maria sola: Lo vago: A pel y a repel: No's pot dir blat...: etc.

Carcassona (Bartomeu).— Ahir y avuy: Angel de deu: Com n' escheix moltes vegades: etc.

